

Møllamodellen - medvirkningsbaserte metoder med fokus på lokale ressurser

Denne manualen tar utgangspunkt i Møllamodellen og de erfaringene Somaliaprosjektet har fått gjennom ulike opplegg i kommune-Norge. Manualen er laget i samarbeid med Ruth Nesje, partner i Sareptas AS (www.sareptas.no)

Manualen kan være et nyttig redskap i integreringsarbeidet. Den er skrevet for deg/dere som vil satse på reell brukermedvirkning gjennom å prøve ut ulike PLA-metoder (Participatory Learning and Action) i et LØFT-perspektiv (samhandling med fokus på ressurser og løsninger).

Manualen og Somaliaprosjektet er forankret i regjeringens målsetning om et inkluderende samfunn - alle skal få mulighet til å oppleve sosial tilhørighet og kunne delta i arbeids- og samfunnslivet (jf. Stortingsmelding nr. 6 2002-2003: Tiltaksplan mot fattigdom).

Manualen legger vekt på å inkludere somaliere i lokalsamfunnsutviklingen samt i de prosjekter som har som mål å bedre deres hverdag. Den viser hvordan du¹ som tilrettelegger kan gi somaliere og andre innvandrergupper muligheten til å påvirke og ta ansvar for eget liv og framtid.

For å sikre *empowerment* må tilretteleggerne bruke metoder som lar mennesker delta på egne premisser i møtet med sterkere grupper. Arbeidsmåten beskrevet i manualen fremmer aktiv deltakelse på møter og seminarer, og lar brukergrupper møte ansatte i førstelinjetjenesten ved sosial-, arbeids- og trygdekontor, og mennesker i frivillige organisasjoner, lag og foreninger m fl.

Tilretteleggere av samarbeidsprosesser kan bruke denne manualen til:

- Å skape arenaer
 - Som inkluderer alle grupper og enkeltindivider i meningsfulle dialoger og prosesser.
 - Hvor deltakerne opplever likeverd - i den forstand at alle blir hørt, sett og verdsatt for den de er.
- Å trekke berørte og viktige grupper med i utformingen av framtidens integre-

1 Vi vil bruke entallsformen "du" gjennom boken selv om vi også henvender oss til dere som leser manualen innen en gruppe.

ringsarbeid i kommunene.

- Å sikre tverrfaglig samarbeid og godt samspill.
- Å realisere: "Vi er alle eksperter på eget liv og virke".
- Å mobilisere og tydeliggjøre brukernes ideer og handlingsevne gjennom aktiv og anerkjennende dialog.

Manualen viser hvordan du kan legge til rette for samarbeidsprosesser mellom mennesker. Likeverdighets-prinsippet i empowermentstrategien åpner for gjensidig læring.

Metodene er løsningsfokuserte og tar utgangspunkt i det som fungerer i allerede eksisterende samarbeid. Målet for tilretteleggere er å finne mestrings- og løsningsstrategiene. Utgangspunktet er små og store suksesser - slik at deltakere ser muligheten av å gjøre mer av det som fungerer.

Case Lul – somalisk alenemor og student

Lul kom til Norge i 1994. Hun forteller: "For meg er den nye kulturen et nytt, åpent utgangspunkt, men det er viktig å ikke slippe min egen kultur og religiøse overbevisning."

I Somalia er familie og venner viktige i barneoppdragelsen. I Norge samarbeider hun med naboene – som hjelper til når det trengs; for eksempel når barna skal til skolen eller håndball-trening: "Da jeg kom til Norge var det ikke naturlig for meg å ha kontakt med de norske naboene, men nå er det en naturlig del av livet mitt," sier Lul.

Det er viktig for Lul at barna får rom til å utvikle seg. Hun vil at de selv prøver å finne løsninger på problemer. Så kan de diskutere problemet og mulige løsninger med Lul i etterkant. Lul er et eksempel på en person som tar grep vi mener er løsningsorienterte. Metodene i denne manualen bidrar til å løfte frem små og store grep slik at flere ser betydningen av dem.

Våre erfaringer har vist at de som klarer eksiltilværelsen best, er de som setter seg klare mål basert på egne ressurser og løsninger.

KORT INTRODUKSJON TIL METODER OG MØTEFORM

PLA-metodikken (Participatory Learning and Action) har fokus på deltakerne og deres erfaringer og innspill. Metodene sikrer reell medvirkning gjennom en styrt dialog bygget på anerkjennelse av hverandres synspunkter.

PLA har vokst fram gjennom flere tiår i møtet mellom utviklingsarbeidere og mennesker i den tredje verden. Metodene møter behovet for et metodisk verktøy som legger til rette for brukermedvirkning. Det er mange ulike PLA-metoder, og vi har tatt utgangspunkt i to enkle metoder – som lett kan læres og anvendes. Vi bruker metodene på møter og i dialogkonferanser.

Erfaringslæring gjennom dialogkonferanser

Målet med erfaringslæring er at grupper kan møte hverandre for å lære av hverandres erfaringer.

- Det er viktig med medvirkning og felles refleksjon.
- Deltakerne må lytte til hverandre for å sikre gjensidig læring. Brukergruppers meninger er like viktige som andre gruppers meninger.
- Deltakerne må stille åpne spørsmål som henter frem den andres ideer og analyser.
- Erfaringslæringen bekrefter at alle har kunnskap som er viktig i utviklingsarbeid, og det gir stolthet.
- Vi får gode ideer, blir kjent med nye mennesker og danner nye nettverk.

Dialogkonferanse som konferanseform

Selv om alle viktige personer er tilstede på et samarbeidsmøte eller seminar, så kan du ikke være sikker på at de deltar og fremmer sine egne mål og ideer. Ved å bruke dialogkonferansen kan tilretteleggere sikre at alle deltar aktivt gjennom bruk av blant annet PLA-metoder. Somaliaprojektet har arrangert dialogkonferanser i Andebu, Fredrikstad, Stange og Bodø kommune samt et opplegg for Sandvika sosialkontor i Bærum. Les rapporter på www.moella.no/Somalia.

Gå tidlig ut med ideen og involver personer som kan gi viktig informasjon

Du kan få svar på f. eks. disse spørsmålene: Hvilke muligheter har vi? Hva kan vi lære av hva vi har fått til? Hva er vi gode på? Hva er viktigst neste år? Hvilket lokalsamfunn ønsker vi oss? Hva kan jeg bidra med? Hvordan kan vi utvikle det nye prosjektet?

Nøkkelen til gode løsninger er å involvere flest mulig tidlig i prosessen for å få et bredt grunnlag for senere beslutninger. I Andebu deltok både somaliere og ulike frivillige organisasjoner. SAREPTAS har brukt metodene i skoler, barnevernet, psykiatrien og fengselsvesenet – steder preget av status- og maktforskjeller. Konferansene har styrket brukernes innflytelse.

Deltakerne på dialogkonferansene deler du inn i små grupper. Gruppene får utdelt en oppgave, flipover-ark, tusjer og gule Post-It lapper (se eksempel på oppgaveark i del 2).

Deltakerne jobber etter en metodebeskrivelse som sikrer struktur i prosessen samt at de som gruppe prioriterer det de mener er viktigst for dem eller prosjektet – tiltak som kan gjennomføres i hverdagen og føre til nye handlinger.

Fokuset er på sak/innspill, og ikke hvem som kommer med de forskjellige forslagene. Gruppen presenterer resultatet samlet.

Andebu – et kommunalt case

Andebu kommune er en jordbrukskommune og nærmeste by er Tønsberg. 17 somaliere flyttet til kommunen i 2004.

Tema for dagen: Hvordan kan vi bli bedre kjent, og hva kan vi få til sammen?

Dagen i Andebu ble delt inn i tre deler: **Informasjon** Kunnskap om møtet med en annen kultur. **Dialog og Samarbeid** hvor deltakerne jobbet i grupper og brukte PLA-metoder for å sikre deltakelse.

Viktige erfaringer fra Andebu:

- Det er viktig med kjennskap til hverandres ulike rammer – kulturelle, økonomiske etc.
- Det gir trygghet å kunne bruke eget språk.
- Det er viktig å fokusere på de små tiltakene, og ikke de store (som det er vanskelig og tidkrevende å sette i gang).
- Både somaliske og norske deltakere må ta ansvar for planlagte tiltak. De må ha felles ansvar og samarbeide om tiltakene.
- Det er viktig å få mulighet til å møte hverandre i en annen situasjon enn den vanlige (som saksbehandlerens kontor).
- Det er viktig å tenke langsiktig, og å gi prosesser den tid de trenger slik at man får involvert alle viktige grupper.

Målet med opplegget i Andebu var å skape en arena med fokus på løsninger og lokale ressurser – hvor deltakerne kunne diskutere felles mål. Kommunen, politikere, frivillige organisasjoner og somaliere deltok.

Les mer om gjennomføringen av heldagsopplegg i del 2.

Medvirkningsbaserte metoder med fokus på ressurser og løsninger

Som tilrettelegger av PLA-prosesser i et LØFT-perspektiv har du fokus på

- At deltakerne i samarbeidsprosessene må prioritere det som fungerer i allerede eksisterende samarbeid – framfor det som ikke fungerer. Og se framtidso ønsker framfor problemer.
- At deltakerne formulerer hva de ønsker mer av – med utgangspunkt i hva deltakere gjør i konkrete situasjoner.
- At fremtidso sket til deltakerne beskriver hva som vil erstatte problemet – ikke fraværet av problemet.
- Å fremme diskusjoner om perioder, situasjoner og hendelser der problemene var mindre.
- At deltakerne selv analyserer fremskrittene som er oppnådd – til tross for problemene.

En aktiv og engasjerende arbeidsform sikrer at alle bidrar - det blir lettere å gå fra ord til handling.

MØLLAMODELLEN - ET PRAKTISK VERKTØY FOR MEDVIRKNINGSBASERTE MØTER OG WORKSHOPS

Ved planlegging og utarbeidelse av opplegg i tråd med Møllamodellen er det viktig å tilpasse temaet og formen til de lokale behovene. Det må være en klar hensikt, som alle er kjent med.

Møllamodellen består av tre moduler: **Informasjon**, **Dialog** og **Samarbeid**. Innholdet i hver av modulene tilpasser du til utfordringene du vil jobbe med.

Hvordan gjennomføre et heldagsopplegg, skritt for skritt

Planmøte i forkant

Det er viktig å få kartlagt hva de involverte ønsker å få ut av dagen, og hvilke tema og spørsmål deltakerne skal arbeide med. Vi anbefaler tilretteleggere å arrangere møter med kommunen og somalierne før opplegget hvis det er mulig. Det viktigste for planleggingsmøtene er at alle grupper er representert.

Gjennomføring av selve dialogkonferansen

Modul I - Informasjon

Denne modulen skal gi nødvendig kjennskap til brukergruppene. Erfaringer har vist at informasjon er spesielt viktig i flerkulturelle sammenhenger – for å legge til rette for en gjensidig flyt av kunnskap og erfaringer.

Somaliaprosjektet har valgt å holde foredrag om somalisk kultur og historie, og utfordringer somaliere møter i det norske samfunnet. Målet er ikke at deltakerne skal bli eksperter på hverandres kultur, men ha nok innsikt til å sikre bedre dialog og samarbeid.

Hvis det er mulig, bruk lokale ressurser som foredragsholdere i denne delen – enten det er bosatte somaliere eller andre innbyggere.

Modul II - Dialog

I Modul 2 er fokuset på deltakernes egne erfaringer og ideer. Det er viktig å inkludere både somaliene og de førstelinjensansatte slik at synspunktene til begge grupper kommer fram. Her bruker du gruppediskusjoner.

Møllamodellen prioriterer å skape trygge rammer rundt deltakerne. I dialogmodulen deles gruppene basert på språk. For å sikre bredest mulig representasjon blant somaliene er det en fordel å dele inn i kvinne- og mannsgupper. Erfaringen er at menn og kvinner ofte har ulike ideer og et annet fokus for framtiden.

Modul III - Samarbeid

I tredje og siste modul er målet å fremme et kreativt samarbeid mellom somaliere og førstelinjetjenesten. Andre grupper som kan trekkes med i prosessen er for eksempel frivillige organisasjoner. Med bred deltakelse er det større muligheter for at deltakerne ser ideer og forslag som passer lokalmiljøet og de ulike aktørene.

Somaliere diskuterer forslag i dialogmodulen.

Deltakere i en blandet gruppe under samarbeidsdelen.

I denne modulen blander du gruppene slik at somaliere/innvandrergupper og ansatte i førstelinjetjenesten jobber sammen. I de blandede gruppene sammenligner deltakerne resultatene fra forrige gruppe, og ser om de kan komme fram til felles mål og hva den enkelte kan bidra med.

Strukturen og nødvendig utstyr i prosessen

Møllamodellen bruker enkle virkemidler for å sikre at alle kommer til orde, og får snakke fritt uten å bli avbrutt. Hver gruppe tar utgangspunkt i dagens oppgave.

Deltakerne bruker Post-It lapper til å skrive ned sine ideer og forslag. Gruppen samler forslagene og lager en felles oppsummering. Etter dette blander du gruppene og det kreative samarbeidet starter. Nå skal deltakerne bli enige om felles mål og gode tiltak.

Eksempler på oppgaveformuleringer fra seminarene:

- Hvordan ønsker vi at somaliere skal ha det i framtiden?
- Hvordan kan somaliere og sosialtjenesten aktivt bidra for å oppnå målene?
- Hvordan kan vi sammen skape et inkluderende og godt lokalsamfunn å bo i?

Deltakerne bruker gule lapper til organisering av ideer. Her samarbeider kommuneansatte fra forskjellige sektorer.

Eksempel på metodebeskrivelse fra Bodø:

Spørsmål: Hvordan kan vi sikre videreutviklingen av det gode samarbeidet i kommunen?

Utstyr: Legg flipover-ark ut på bordet. Hver deltaker får utdelt Post-It lapper og tusj. Deltakerne utpeker en gruppeleder (maks 5 lapper pr. person).

Skrutt 1: Hver deltaker skal for seg selv skrive ned det hun/han synes er viktig i forhold til spørsmålet. Skriv enkelt og tydelig – ikke lange setninger (ca. 10 min).

Skrutt 2: Presentasjon i gruppen: Gruppeleder sørger for at hver deltaker får presentert sine lapper. Presenter lappene gjennom "runder", og legg de på flipover-arket. Det presenteres én lapp pr. runde. De andre i gruppen skal ikke komme med innvendinger – bare korte oppklarings spørsmål (ca. 20 min).

Skrutt 3: Gruppen jobber sammen og legger lapper som "ligner" på hverandre sammen til tre grupper. Lag så en felles formulering av bunkene, og skriv dette ned på flipover-arket på bordet. Skriv på gruppenummer og de tre viktigste områdene dere kom frem til (ca. 30 min).

Skrutt 4: Gruppene blander vi slik at de kommunalt ansatte og somalierne er representert i hver gruppe. De nye gruppene sammenligner hva de har kommet frem til, og ser om de kan enes om felles mål og hva de kan bidra med (ca. 40 min).

Utarbeidet i samarbeid med Ruth Nesje, partner i Sareptas AS.

Ulike forslag som har kommet fram:

- Lokalt demokratikurs for flyktninger.
- Svømming og aerobic for kvinner.
- Lokale foreninger inviterer til samarbeidsmøter.
- Opprette somaliske foreninger.
- Etablere flyktningeguideordning.
- Lokale somaliske ressurspersoner holder Somalia-foredrag.
- Arrangere temakvelder hvor somaliere inviterer norske.
- Somalisk matkurs arrangert av somaliske damer for norske og somaliske damer.
- Lokal leksehjelp i samarbeid med somalisk forening.
- Mellomstasjonskontakt: somaliske ressurspersoner hjelper nyankomne somaliere.
- Fast tid for tolk på flyktningekontor.

Anbefaling: Bruk av PLA-prosesser behøver ikke å begrense seg til å arbeide frem lister med forslag som den ovenfor. De enkelte forslagene ovenfor kan videreutvikles gjennom andre PLA-metoder for å få et bedre grunnlag for prosjektdesign og gjennomføring.

Evaluerings

Seminarene avslutter vi med en evaluering av opplegget for å sikre at målene for dagen er oppfylt, og for å se hvordan deltakerne har opplevd dagen.

En enkel og effektiv PLA-metode er "Evalueringshjulet". Dette er en sirkel som er delt opp i 4, 6 eller 8 felt. Et eksempel på temaer som kan evalueres er: *Informasjon, Metode, Nytte av dagen, Samarbeid/kommunikasjon, Kulturinformasjon, Egen deltakelse etc.*

Hver deltaker tegner en strek fra midten av sirkelen i hvert av feltene. Jo lengre streken går utover i sirkelen, jo bedre mener deltakeren at temaet har fungert for ham eller henne.

Oppfølging i ettertid

Etter gjennomført prosess er det viktig å dokumentere resultatet og bli enige om ansvarsforholdene. For deltakerne er dette en referanse i det videre arbeidet.

Det er viktig å bli enige om ansvarsfordeling og videre møter for å sikre at prosessen ikke dør. Motivasjon og suksess er avhengig av at noen tar ansvar og at de enkleste tiltakene blir gjennomført og synliggjort for alle som deltok.

VIKTIGE ERFARINGER I BRUK AV MØLLAMODELLEN

God planlegging gir beredskap til å møte uforutsette hendelser. Planleggingsmøter er viktig. Ved å involvere alle grupper som skal delta på en erfarings- eller dialogkonferanse (eller annet PLA-opplegg) får du kjennskap til lokale forhold som kan være avgjørende for de prosessene du ønsker å starte. Gjennom slik kjennskap kan tilretteleggere hindre at ulike fraksjoner og interesser dominerer samarbeidsprosessen, og dermed hjelpe andre deltakere med å fremme egne ideer og mål.

Resultatene av arbeidet på seminarene er deltakernes eiendom. Deltakerne har hele tiden hovedrollen – ikke tilretteleggerne. Utfordringer og løsninger eies lokalt av somaliere, andre deltakere og oppdragsgiver.

Oppfølging og tilbakemeldinger til deltakere. Ansvar for å følge opp og å implementere forslag ligger hos deltakerne – både *somaliene* og de andre *deltakerne*. Alle deltakere bør også få tilbakemelding om framdrift i forhold til de tiltak som settes i gang etter konferansene. Ved å prioritere enkle tiltak etter et opplegg, og å gi tilbakemelding umiddelbart, vil deltakerne oppleve at deres innsats har betydning. Det motiverer for ny deltakelse senere i samarbeidsprosessen.

Somaliere som ressurspersoner. Bruk somaliere som ressurspersoner – f. eks. til å holde innlegg som belyser et problem eller en utfordring ut fra deres kunnskap og erfaringer. Som tilrettelegger oppfordrer du somaliene til selv å skape diskusjon og egne analyser.

Forskjellige ønsker og fokus kommer frem med kvinne- og mannsgupper.

Motiver gjerne somaliske foreninger til selv å ta hovedansvaret for planlegging og gjennomføring av opplegg.

Andre punkter som er viktige:

- Deltakerne begynner en læreprosess på seminarene som du bør følge opp.
- Du kan etablere en felles front og få fram felles rammer og felles løsninger.
- Ting tar tid – og nordmenn setter ofte av for liten tid.

AVSLUTNING

De prosessene Somaliaprojektet har tilrettelagt har hatt fokus på kommunikasjon, noe manualen bærer sterkt preg av. Somaliaprojektets langsiktige mål om et mer tilrettelagt tjenestetilbud krever at kommunene og somalierne kommuniserer med hverandre. Deretter kan de sammen komme fram til best mulige tjenester og samspill.

Møllamodellen, som denne manualen beskriver, er utviklet for å finne fram til gode kommunikasjons- og samhandlingsmønstre.

Et kjennetegn for modellen er at den er fleksibel, og at konteksten og ikke metodene avgjør hvordan workshops gjennomføres.

Modellen og metodene kan brukes i en rekke ulike kontekster som foreldremøter, gruppemøter, jobbklubber, store samlinger i kommuner etc. - det vil si i små eller store fora. Det viktigste er å etablere en arena hvor alle føler seg trygge, og hvor alle kommer til orde - på egne premisser. Ingen skal være overordnet den andre, og alle får lov til å være eksperter på eget liv.

Manualen er bygd opp slik at offentlige kontorer, innvandrersamfunn og folk med god kjennskap til flerkulturelle kontekster skal kunne bruke metodene og dermed være med på å skape gode arenaer.

Våre erfaringer viser at integrering og inkludering må gå hånd i hånd hvis en skal lykkes. Stortingsmelding nr. 6 2002-2003: Tiltaksplan mot fattigdom viser at det er vårt ansvar å legge til rette for gode inkluderingsprosesser.

Fortsatt er det lang vei å gå, og det kreves at det etableres og videreutvikles gode og felles arenaer for samarbeid. Det er innenfor dette området Møllamodellen har bidratt og gjort sine erfaringer. Vi ser klart nytteverdien av at dette videreutvikles av flere aktører.

VEIEN VIDERE

Somaliaprojektet ved Mølla Kompetansesenter ble avsluttet i 2005. Siden den gang har vi veiledet og brukt metodikken i ulike kontekster og i ulike grupper. Vi har brukt metodikken i forbindelse med prosjektet "Irakerne i Skien", hvor den

ble brukt som grunnlag for en kafedialog, og i Tsjetsjenia-prosjektet i Bærum kommune. Videre har vi brukt samme type metodikk som grunnlag for brukerevaluering av Introduksjonsordningen i Sandefjord kommune, en dialogkonferanse for prosjektet Ny sjanse i Bærum kommune, og i forbindelse med en brukerundersøkelse på Mølla Kompetansesenter.

Ved å bruke metodikken i brukerundersøkelser, fokuseres det på deltakeren som eksperter. Deltakeren får dermed rom til å komme med konstruktive tilbakemeldinger som kan bidra til å bedre tjenestetilbudet med utgangspunkt i deltakerens reelle behov.

Eksempler på oppgaver som er blitt brukt som del av brukerundersøkelsene er:

- Hva har vært mest nyttig for deg, for at du skal komme ut i arbeid?
- Hva kunne vært gjort annerledes for at du skulle komme raskere ut i arbeid eller utdanning?

I denne type evalueringer benytter vi oppgaver som er med på å kartlegge hva som har fungert godt, og hva som kunne ha vært gjort annerledes.

Brukerevalueringene er delt opp i en informasjonsdel og en dialogdel. Informasjon er viktig for å sikre at alle deltakerne vet hva de deltar i, og hvorfor de deltar. Dialogdelen er viktig for at deltakerne sammen skal kunne ta utgangspunkt i egen situasjon, og kunne diskutere med andre for å se nye muligheter og løsninger. For å sikre en viss grad av anonymitet, bruker vi her ikke Modul III - Samarbeid. i Møllamodellen hvor oppdragsgivere og brukere møtes.

Tilbakemeldingene fra evalueringene er at deltakerne opplever at de har fått komme med sine synspunkter, og at de utvikler seg selv ved at de får reflektere over egne muligheter. Mer tradisjonelle former for evaluering gir ikke denne muligheten.

Oppdragsgiverne sier at de gjennom denne formen for brukerevaluering får et godt overblikk over deltakernes behov, erfaringer og deres konstruktive forslag til forbedringer.

Det som gjenspeiles både i brukerevalueringsopplegget og i Møllamodellen, er at deltakerne blir satt i sentrum og er del av en trygg arena som gir rom for egenrefleksjon og dialog.

Denne gjennomgangen viser at vi har brukt og videreutviklet Møllamodellen i etterkant av Somaliaprojektet. Vår erfaring så langt er at det er en metode som egner seg svært godt i klientrettet arbeid i ulike kontekster. Metodikken er et nyttig verktøy som fremmer deltakelse og inkludering av flyktninger og innvandrere i norske lokalsamfunn.

Manualen er utarbeidet av Camilla Bildsten, Aweys Sharif Abdisamad og Christopher Hansen